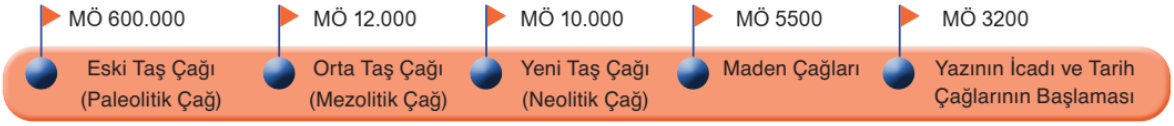
2. ÜNİTE: ESKİÇAĞ MEDENİYETLERİ

KONU-1: TARIM DEVRİMİNİN ESKİÇAĞA ETKİLERİ



Eski Taş Çağı (Paleolitik Çağ)	• İnsanlar avcılık ve toplayıcılıkla geçinmiş, genellikle mağaralarda yaşamışlardır. • Ateşin de bulunduğu bu çağın temel teknolojisi taştan yapılan kaba aletlerdir. • Paleolitik Çağ insanlarının mağaralara çizdikleri resimler insanların kendilerini ifade etmelerinin yanında önemli bir kültürel aktarımı da ortaya koymaktadır. **ÖRNEK YERLEŞİMLER:** Yarımburgaz, Karain, Öküzini ve Beldibi mağaraları
Orta Taş Çağı (Mezolitik Çağ)	• Geçiş evresi olan bu çağda Paleolitik Çağ'daki yaşam tarzı ve alışkanlıklar aynen devam etmiştir. • Köpeğin evcilleştirilmesiyle ilk kez bu dönemde bir hayvanın evcilleştirildiği düşünülmektedir. • Çakmak taşı ve obsidiyenden yapılmış geometrik biçimli küçük taş aletler kullanılmıştır. **ÖRNEK YERLEŞİMLER:** Antalya'daki Öküzini ve Beldibi, Burdur'daki Baradız, Samsun'daki Tekkeköy mağaraları
Yeni Taş Çağı (NeolitikÇağ)	• İnsanlar ilk kez Mezopotamya'da tahılı evcilleştirerek Tarım Devrimi'ni gerçekleştirmiş ve yerleşik hayata geçmişlerdir. • Bu dönemin önemli özelliklerinden birisi de çanak-çömlek yapımıdır. • Artı ürün, özel mülkiyet, toplumsal iş bölümünün çeşitlenmesi, kent devletlerine giden sürecin başlaması ve daha birçok şeyin temelinde Tarım Devrimi yer almaktadır. **ÖRNEK YERLEŞİMLER:** Konya'daki Çatalhöyük, Burdur'daki Hacılar, Malatya'daki Cafer Höyük ve Aksaray'daki Aşıklı Höyük
Maden Çağları	• Tarih öncesi dönemlerle başlayan bu çağ yazının icadından sonra da devam etmiştir. • Bu dönem kullanılan madene göre sırasıyla Bakır, tunç ve demir olmak üzere üç döneme ayrılır.
Yazının İcadı ve Tarih Çağlarının Başlaması	• Tarım üretiminin fazlalığı sonucunda oluşan artı ürünün hem vergilendirilmesi hem de saklanması gerektiğinden kayıt altına alınması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu durum yazının icat edilmesinin önemli nedenlerinden biri olmuştur. • Yazının icadı ile insanlar kültürlerine dair tüm bilgi ve birikimlerini gelecek nesillere aktarabilmiş, kurdukları medeniyetlerin gelişmesini ve devamını sağlamışlardır.

DİKKAT: Bu çağlar farklı coğrafyalarda farklı zaman dilimlerinde yaşanmıştır.

Eski Çağ'da Tarım Devrimi'nin sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan neden olduğu değişimleri inceleyelim.

- Günümüzden yaklaşık 15.000 yıl önce dünyanın ısınması ve buzulların erimesiyle birlikte dünya üzerindeki bazı coğrafi bölgeler insanların daha rahat yaşayacağı yerler hâline gelmiştir. Bu bölgelerin başında **Mezopotamya, Güneydoğu Asya ve Orta Amerika** bulunmaktadır. Buralarda gerçekleşen Tarım Devrimi'yle insanlar yerleşik hayata geçmeye başlamıştır. Neolitik Devrim de denilen bu süreç

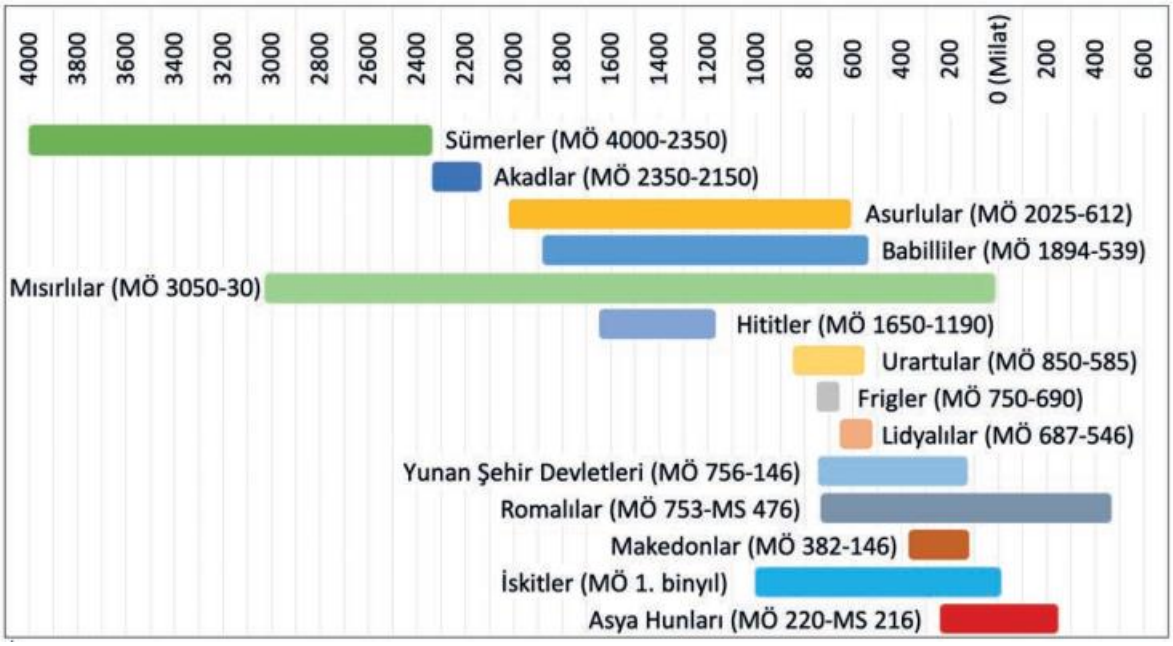
sonucunda köyden kente, kentten şehre, şehirden devlete uzanan oluşumlar kurulmuş ve insanlık tarihinin ilk medeniyetleri ortaya çıkmıştır.

- MÖ 10.000 yılı civarında Mezopotamya'da yaşayan insanlar, tepelerin yamaçlarından toplayıp tükettikleri yabani buğdayı evcilleştirerek bilinen ilk tarımsal üretimi gerçekleştirmiştir.
- MÖ 8000 yıllarında Asya'nın güneydoğusunda yaşayan insanların iklim ve coğrafi şartlar gereği evcilleştirebildikleri bitki pirinç olmuştur.
- MÖ 7000 yılı dolaylarında da Orta Amerika'da yaşayan insanlar teosinte adı verilen yabani bitkileri evcilleştirmişlerdir. Böylece günümüzdeki mısır bitkisini yaşadıkları arazilerde ekip kendi besinlerini sağlamışlardır.

DİKKAT: Farklı zamanlarda ve mekânlarda dünyanın bu üç bölgesinde başlayan Tarım Devrimi birbirinden bağımsız olarak gerçekleşmiştir.

- Tarım Devrimi'nde önce bazı tahılları evcilleştiren, ardından bu tahılları üretmeye başlayan insanlar; arazileri ekip sulamaları gerektiği için zamanla avcı-toplayıcılıktan ve göçebe yaşam tarzından yerleşik hayata geçmiştir. Tarım üretiminin zor ve zahmetli bir süreç olması ve kalabalık topluluklar hâlinde yaşamayı gerektirmesi nedeniyle de bir süre sonra ilk toplu yerleşimler, köyler ve Çatalhöyük gibi yerleşim yerleri kurulmaya başlanmıştır.
- Tarım Devrimi ile birlikte bitkilerin evcilleştirilmesinin yanında hayvanların evcilleştirilmesi de hızlanmıştır. Böylece hayvancılık da ortaya çıkmıştır.
- Zamanla takas ekonomisi ortaya çıkmış ve iş bölümü yaygınlaşmıştır.
- Besin bulma kaygısının gitgide azalması, iş gücü ihtiyacının artması gibi nedenlerle Tarım Devrimi'nin yaşandığı bölgelerdeki insan sayısı hızla çoğalmıştır. Kalıcı yerleşik yaşama geçildikten sonra insanların taşınmaz mallar edinmeye başlaması da özel mülkiyet kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur.
- Şehirlerde zamanla yöneticiler, din görevlileri, askerler, çiftçiler, tüccarlar gibi çeşitli sosyal sınıflar oluşmuş ve bu sınıflar arasındaki bütünlüğü sağlamak amacıyla devlet olgusunun temelleri atılmıştır.

KONU-2: ESKİ ÇAĞDA YÖNETENLER VE SAVAŞANLAR



A) Mezopotamya Medeniyet Havzası

Mezopotamya, Eski Yunancada nehirler arası anlamındadır. Fırat Nehri ile Dicle Nehri arasındaki bölgeyi adlandırmak için kullanılmıştır.

- **SÜMERLER:** Yazıyı icat etmişlerdir. Şehir devletleri halinde yaşamışlardır. Bu şehir devletlerini ensi veya patesi adı verilen yöneticiler yönetmişlerdir. Bu kentlerin en önemlileri; Uruk, Ur, Nippur ve Lagaş'tır. Akadlı Sargon'un Uruk Kralını yenilgiye uğratarak yönetimi ele geçirmesiyle birlikte Sümerler siyasi güçlerini kaybetmiştir.
- **AKADLAR:** İmparatorluk adı verilen sistemin temellerini atmışlardır. Sargon ve Naramsin'in Anadolu'ya düzenlediği sefere ilişkin kayıtlar Anadolu tarihi hakkındaki ilk yazılı kayıtları oluşturmuştur. Gutiler tarafından yıkılmıştır.
- **ASURLULAR:** Asurlular adı, adına bir kent kurdukları Tanrı Assur'dan gelmiştir. Asurlular Anadolu'da ticaret kolonileri kurmuş ve yazıyı Anadolu'ya getirmiştir. Med ve Babil saldırıları neticesinde başkent Ninive'nin (Ninova) düşmesiyle yıkılmıştır.
- **BABİLLİLER:** Babil kenti etrafında ortaya çıkmışlardır. En önemli hükümdarları olan Hammurabidir. Perslerin durdurulamaz yükselişi ile MÖ 539 yılında yıkılarak tarih sahnesinden silinmiştir.

B) Mısır Medeniyet Havzası

Mısır, Nil Nehri'nin etrafında ortaya çıkmış bir medeniyettir.

- **MISIRLILAR:** Kurucu kralları kabul edilen Menes'in (Narmer) MÖ 3050'de iktidarıyla başlamış ve MÖ 30'da Ptolemaios (Batlamyus) Hanedanlığı'nın Roma tarafından yıkılmasıyla sona ermiştir. Eski Mısır uygarlığının en merak edilen eserlerinden olan Giza Piramitleri IV. Hanedan zamanında inşa edilmiştir. Birçok bölgeyi fethederek bir imparatorluğa dönüşmüş, Mezopotamya ile olan ticari ve askerî ilişkilerini artırmıştır. Mısırlılar, Hititler ve Asurlular başta olmak üzere birçok devletle rekabet içerisinde olmuştur

C) Anadolu Medeniyet Havzası

Bulunduğu konum itibariyle eşsiz bir coğrafi alanda yer alan Anadolu medeniyet havzası; Mezopotamya, Mısır ve Akdeniz medeniyet havzalarından etkilenmiştir.

- **HİTİTLER:** MÖ XVII-XII. yüzyıllar arasında Çorum'da yer alan Hattuşaş merkezli büyük bir imparatorluk kurmuştur. MÖ 1274'te yapılan savaşta iki devlet birbirine üstünlük sağlayamamıştır. Hitit-Mısır ilişkileri yumuşama göstermiş ve iki devlet arasında Kadeş Barışı yapılmıştır.
- **İYONYALILAR:** MÖ XIII. yüzyılda Anadolu'nun batısında Büyük ve Küçük Menderes havzalarında şehir devletleri halinde yaşamışlardır. İyonyalılar uzak bölgelerde kurdukları ticaret kolonileri sayesinde zenginleşmiş, Anadolu'nun batısında birçok imar faaliyeti gerçekleştirmiştir. Efes, Milet, Teos, Foça, İzmir, Sisam ve Sakız İyonya şehirlerindendir.
- **URARTULAR:** MÖ IX. yüzyılda Doğu Anadolu, Güney Kafkaslar ve Kuzey İran'ı da içerisine alan coğrafyada yaşamışlardır. Başkenti Tuşpa (Van) olan Urartu Devleti'nin inşa ettiği kaleler, saraylar, tapınaklar ve su kanalları günümüze kadar ulaşmıştır. Urartu Devleti MÖ VI. yüzyılda İran'dan gelen Medler tarafından yıkılmıştır.
- **FRİGLER:** Ege göçleriyle Anadolu'ya gelip yerleşmişlerdir. MÖ VIII. yüzyılda Sakarya Nehri çevresinde Frig Devleti'ni kurmuştur. Friglerin başkenti Gordion'dur. En önemli kralı efsanelere de konu olan Midas'tır. Frig Devleti, Kafkasya'dan gelen Kimmerler tarafından MÖ VII. yüzyılda yıkılmıştır.
- **LİDYALILAR:** MÖ VII. yüzyılda Gediz Ovası'nda kurulan Lidya Devleti'nin başkenti Sardes (Salihli) kentidir. Parayı kullanan ilk topluluk olan Lidyalılar, devrin en önemli ticaret güzergâhlarından birisi olan Kral Yolu'na ve zengin altın kaynaklarına sahiptir. MÖ 546 yılında Persler tarafından yıkılmıştır.

D) Avrupa Medeniyet Havzası

İnsanların tarih öncesi devirlerden beri yaşadığı bu kıta, Yunan ve Roma medeniyetleri gibi köklü medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır.

- **YUNAN ŞEHİR DEVLETLERİ:** Adalar (Ege) Denizi'nin etrafındaki alanda ortaya çıkmışlardır. Bu şehirlerden Atina ve Sparta kıtada öne çıkan iki önemli kenttir. Atina Şehir Devleti'nin güçlü bir donanması, Sparta'nın ise piyadelerden oluşan bir kara ordusu vardır. Yunan şehir devletlerinin aralarında birlik sağlaması uzun bir süre mümkün olamamıştır.
- **ROMALILAR:** MÖ 753'te temelleri İtalya'da atılan Roma Krallığı, MÖ 509 yılında bir ihtilalle cumhuriyete dönüşmüştür. Roma, devrin en güçlü ordusunu kurmuştur. Cumhuriyet Dönemi MÖ 27'de sona ermiş, İmparatorluk Dönemi başlamıştır. Roma Devleti Kavimler Göçü'nün de etkisiyle Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmıştır. Batı Roma, Vizigot ve Vandal saldırıları sonucu zayıflayarak 476'da Doğu Roma ise Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle 1453'te yıkılmıştır.

- **MAKEDONLAR:** MÖ XII. yüzyıldaki Dor göçleri ile temelleri atılmıştır. Büyük İskender MÖ IV. yüzyılda Yunan şehir devletlerinde tekrar düzeni sağlamış ve doğuya yönelmiştir. Pers Devleti'ne son vermiş, Asya'nın güneyinde İndus Vadisi'ne kadar olan toprakları ve Afrika'da Mısır'ı ele geçirmiştir. Doğu ve Batı kültürünü birleştirerek sentez bir kültür meydana getirmiştir. Makedonlar zamanla Roma hâkimiyetine girmiştir.

E) Türkistan Medeniyet Havzası

Asya'da Türklerin yaşadığı bölge tarihte Türkistan olarak adlandırılmıştır. Türkistan, kuzeydoğuda Baykal Gölü ve güneybatıda Gobi Çölü'nden başlayıp batıda Hazar Denizi'ne kadar uzanmıştır.

- **İSKİTLER:** Konargöçer bir topluluktur. Hunlarla mücadelelere girişmişler ve mücadeleyi kaybeden İskitler, Karadeniz'in kuzeyine göç etmiştir. Anadolu ve Mezopotamya'da süvari birliklerinin kurulmasına öncülük etmiştir.
- **ASYA HUNLARI:** MÖ 220 yılında kurulmuşlardır. Konargöçer Türklerin Asya'nın içlerinde siyasi bütünlüğü sağlayarak kurdukları bilinen ilk devlettir. Asya Hun Devleti Dönemi, Türk tarihi açısından ordu yapılanmasından devlet teşkilatına kadar birçok alanda ilklerin ortaya konulduğu bir dönemdir. MS 216 yılında tamamen yıkılmıştır.

	YÖNETİM	**ORDU**
SÜMERLER	Her büyük şehir bir krallık gibi yapılandırılmıştır. Krallar devletin idare yetkisini ellerinde tutmanın yanında başrahip, başkomutan ve başyargıç olma niteliklerine de sahiptir.	Kentler arasında sınır anlaşmazlığı sebebiyle uzun süren savaşlar yaşandığından kentlerin etrafı surlarla çevrilmiştir. Düzenli askerî birlikler oluşturulmuştur. Sümer orduları savaş arabalı birlikler ve piyadelerden oluşmuştur. Askerler, savaşırken üniforma benzeri kıyafetler giymiş; ok, yay, balta, mızrak, kalkan ve miğfer kullanmıştır.
MISIRLILAR	Krallıkla yönetilmişti. Mutlak güce sahip olan Mısır kralları MÖ XV. yüzyıldan sonra firavun (büyük ev) unvanını kullanmaya başlamıştı. Merkezden bağımsız olarak karar alabilen ve kral adına halktan vergi toplayabilen bölge valiler bulunurdu.	Üst düzey sivil ve askerî görevlere ise hanedan üyesi soylular getirilmişti. Mısır ordusu başlangıçta valilerin topladığı milis kuvvetlerden oluş-muştu. Sürekli savaş hâlinde olmayan devlette düzenli bir orduya da ihtiyaç duyulmamıştı fakat iç kargaşa ve isyanlardan ders alınarak gençlerden oluşan düzenli bir ordu kurulmuştu. Mısır ordusunda paralı askerler ve köle savaşçılar da kullanılmıştı. Ayrıca sınır güvenliği için tehdit unsuru olan konargöçer savaşçılar orduda istihdam edilerek tehlike kaynağı ol-maktan çıkarılmıştı. Savaş aleti olarak ok, mızrak, kama ve kalkan kullanılmıştı. Atlı savaş arabaları kullanılmıştır. Kızıldeniz'de güvenliği sağlamak için de gemiler inşa edilmişti.
AKADLAR	Çok uluslu bir devletti. Krallar "dünya hâkimi" olarak anılmış ve Akad Devleti de "dünya imparatorluğu" ve "tanrı krallığı" olarak nitelendirilmişti.	Düzenli ve güçlü bir orduya sahiptiler. Mezopotamya'da ilk daimî orduyu kurmuşlardır. Kral Naramsin döneminde, hızlı hareket kabiliyetine sahip güçlü ordularıyla merkezden uzak bölgelere seferler düzenleyerek ordunun ve başkentin nüfuzunu güçlendirmeye çalışmışlardı. Ordunun ihtiyaçlarının karşılanmasında süreklilik sağlanamayınca devlet askerî gücünü kaybetmişti.
HİTİTLER	Krallıkla yönetilmiştir. Kral öldükten sonra onun soyundan gelen vârisi tahta çıkmıştır. Devletin Güneybatı Asya ve Mısır'la etkileşiminin artması sonucu Hitit krallarının yetki ve otorite-si genişlemiştir. Krallar; büyük kral,	Sorumlulukları oldukça geniş ve bütün işlerinde krala karşı sorumlu olan başyardımcı konumundaki saray görevlisi, muhafız alayı komutanlığı da yapmıştır. Hitit ordusunun başat unsurları piyadeler ve savaş arabalarıdır. Piyadelerin temel birliği, hür erkekler arasından askerlik mesleğine girenler ve

	imparator, tanrının gözdesi gibi unvanlarla anılmıştır. Krallar başrahip ve baş-komutan yetkilerine sahiptir. Memurlar idari, askerî ve dinî işlerden sorumludur. Üst düzey görevlilerin bulunduğu Pankuş adı verilen bir meclis vardır. Sorumlulukları oldukça geniş ve bütün işlerinde krala karşı sorumlu olan başyardımcı konumundaki saray görevlisi, kral adına başkent Hattuşaş'a uzak olan sınır bölgelerini idare etmiştir. Yolların, kanalların ve tapınakların bakımını yaptırmış, vergi toplamış ve kalelerde asayişi sağlamıştır.	imparatorluğun çeşitli bölgelerinden askere kaydedilenlerden oluşmuştur. Savaşlarda asıl vurucu unsurlardan olan piyadeler aynı zamanda sınırlardaki kalelerin güvenliğini sağlamak ve isyanları bastırmakla görevlidir. Hitit askerleri savaş aleti olarak pala ve baltanın yanı sıra açık arazilerde nizami saldırıya imkân tanıyan uzun mızraklar kullanmıştır. Hitit ordusu, düşman kuvvetlerine savaş arabalarıyla saldırarak onları zayıflattıktan sonra esas darbeyi piyadelerle indirmiştir.
ROMALILAR	Şehir devleti olarak kurulmuş ve sonra çok geniş bir alana hâkim olmuştu. Şehir devleti ölçeğinde olduğu dönemde krallıkla yönetilmişti. Roma Devleti 300 klandan oluşmuştu ve yalnızca bu klanlardan birine üye olan yetişkin er-kekler yurttaşlık haklarına sahipti. Bu klanlardan birine mensup olmayanlar siyasi haklara sahip olmadıkları gibi askerlik de yapamazlardı. MÖ 509'da cumhuriyet idaresine geçilmişti. Aristokratların egemen olduğu bu sistemde kralın yetkileri iki yüksek devlet memurunda toplanmıştı. Konsül denilen bu yetkililer idari konularda senatoya danışırlardı. MÖ 27'de İmparatorluk Dönemi başlamıştı. Bu yönetim sisteminde hükümdarın yetkileri artmış, senatonun etkisi ise azalmıştı. Yönetim sistemi zamanla mutlak monarşiye benzer bir hâl almıştı.	Roma Devleti; güçlü, düzenli ve disiplinli bir orduya sahipti. Ordunun çoğunluğu piyadelerden oluşmuş ve her Roma yurttaşı asker kabul edilmişti. Roma ordusu lejyon adı verilen askerî birliklerden oluşmuş, düzenli maaş alan askerler de lejyoner olarak adlandırılmıştı. Zamanla askere daha fazla ihtiyaç duyulması üzerine paralı asker istihdamı da başlamıştı. Çoğunluğu piyade olan lejyonerler; zırh, miğfer ve yakın dövüş silahlarıyla donanmıştı. Roma askerleri kullandıkları miğfer, zırh, kılıç ve kalkanlar sayesinde rakip ordular karşısında avantaj sağlamıştı. Üstten ve yanlardan gelebilecek saldırılara karşı Roma piyadelerinin kalkanlarını kullanarak korunmasını sağlayan savunma taktiği, kaplumbağa dizilişi (Testudo taktiği) olarak adlandırılmıştı. Fakat kullandıkları bu teçhizat onların hareket kabiliyetini kısıtlamıştı. Karada güçlenen Roma ordusu, Akdeniz hâkimiyeti için büyük bir donanmayla da desteklenmişti.
ASYA HUNLARI	Hükümdarlar; şanyü, kağan ve han gibi ünvanlar kullanmıştır. Eski Türklerde ülkeyi yönetme yetkisinin Tanrı tarafından verildiğine inanılmış ve bu inanç "kut" olarak ifade edilmiştir. Şanyü ölünce yerine onun en büyük oğlu veya kardeşi geçmiş fakat vârisler arasında çoğu kez taht kavgası yaşandığından yönetimde istikrarın sağlanması güçleşmiştir. "İl" terimiyle adlandırılan devletin "bağımsızlık, vatan, halk ve töre" olmak üzere dört temel unsuru vardır. Hükümdar yönetimle ilgili kararlar alırken "toy" veya "kurultay" adındaki meclise danışmıştır.	Asya Hun Devleti'nde askerlik özel bir meslek olarak görülmemiş, orduda ücretli asker istihdam edilmemiştir. Bütün idari görevliler aynı zamanda orduda komutanlık yaptığı için askerî disiplin devlet işleyişine de yansımıştır. MÖ 209 yılında devletin başına geçen Mete Han ordu sisteminde reformlar yapmıştır. Mete Han uyguladığı onlu sistemle orduyu birliklere bölerek komuta etmiş, 10.000 kişilik 40 tümenden oluşan Hun ordusunun mevcudu 400.000'e erişmiştir. Boyların askerî kuvvetleri savaş esnasında bir ordu düzenine girip başkomutan tarafından disiplinli bir şekilde yönetilebilmiştir. Mete Han, kendi icat ettiği ıslık çalan oku ile ordusundaki okçuları hareket ettirmiştir. Asya Hun ordusu savaşlarda genellikle hilal taktiği olarak da adlandırılan Turan taktiğini uygulamıştır. Sahte bir geri çekilmeyle pusu kurulduktan sonra düşman ordusu çevrelenmiş ve okçularla uzaktan vurulmuştur. Ok ve yaydan başka mızrak, süngü, kalkan ve kılıç da kullanılan silahlardandır.

KONU-3: ESKİ ÇAĞ'DA HUKUK

<table>
<tr><th>MEZOPOTAMYA</th><th>TÜRKİSTAN</th></tr>
<tr><td>

Kaynağını dine dayandıran Mezopotamya kanunlarında genellikle kısasa kısas ilkesi uygulanmış, bazı durumlarda ise suçlulara para cezası verilmiştir.
İnsanı ve mülkiyeti esas alan Mezopotamya hukukunda kanunlar, hem erkekleri hem de kadınları kapsayacak şeklide düzenlenmiştir.
Kanunlarda özel mülkiyetten ailenin korunmasına, can emniyetinden devlete karşı sorumluklara kadar birçok konuda hükümler yer almıştır.
Sümerlerde Lagaş'ın kralı Urkagina, halkını korumak ve toplumsal düzeni sağlamak amacıyla tarihte bilinen ilk yazılı kanunları oluşturmuştur.
Adaletname, talimatname gibi isimlerle bu kanunlar anılmıştır.
Sümerlerden sonraki devletlere de ilham kaynağı olmuştur.
Babil Devleti'nin kralı Hammurabi, Sümer-lerden esinlenerek çivi yazısıyla 282 maddelik bir kanun metni yazdırmıştır. Kısasa kısas ilkesinin esas alındığı bu kanunlar yoluyla suçlular ağır cezalara çarptırılmıştır.

</td><td>

Eski Çağ'da Türkistan coğrafyasında töre hukuku uygulanmıştır.
Türk toplulukları, toplumsal düzeni töre (yazılı olmayan kanunlar) aracılığıyla sağlamıştır. Bir devlet kurduklarında önce töre kurallarını belirleyen Türkler, devletlerini bu kurallara göre yönetmiştir
Yazılı olmayan bu hukuk kurallarının kaynağı Gök Tanrı inancıdır.
Töre hukukundaki kurallar kurultaylarda belirlenmiş, eşit suça eşit ceza ilkesi benimsenmiştir.
Türkistan toplumlarında adalet, iyilik, eşitlik, kişilik hakları gibi konular ön planda tutulmuş; konargöçer yaşam tarzından dolayı kimseye uzun süreli hapis cezası verilmemiştir.
Devlete isyan, askerlikten kaçma, cinayet ve hırsızlık gibi ağır suçlar ölümle cezalandırılmıştır.

</td></tr>
<tr><th>ANADOLU</th><th>AVRUPA</th></tr>
<tr><td>

Hukuk sistemleri oluşturulurken komşu medeniyetlerden, özellikle de Mezopotamya'dan etkilenilmiştir.
Hukukun kaynağı dine dayandırılmış, suçlulara genellikle para cezaları verilmiştir.
Hitit hukukunda insan ilişkileri ve tarımsal üretimle ilgili kurallar ön plana çıkmıştır. Buna göre saldırı, cinayet, hırsızlık, büyücülük, boşanma konularında ve tarımsal üretimi aksatacak eylemler hakkında çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmıştır.
Hititler, kamu düzenini sağlamak amacıyla kil tabletlerin üzerine 200 maddeden oluşan hukuk kuralları yazmıştır. Bu maddeler toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda zamanla güncellenmiş ve üzerine yenileri eklenmiştir.
Tarımsal üretimi korumayı amaç edinen Frigler de çıkardıkları kanunlarla Anadolu hukukunda özel bir yer edinmiştir.

</td><td>

Antik Yunan (Helen) medeniyetinde Doğu medeniyetlerinden esinlenilerek kanunlar yazılı hâle getirilmiştir.
Antik Yunan hukukunda evlilik, boşanma, veraset, cinayet gibi meselelerle ilgili esaslar ve cezalar belirlenmiştir.
Roma Dönemi'nde ise 12 Levha Kanunları hazırlanarak modern hukuk kurallarının temelleri atılmıştır. Bu kanunlarda özellikle sınıflar arası eşitlik ilkesine ve mülkiyet hakkına büyük önem verilmiştir. Bu kanunlar, soylular ile halk arasındaki sınıf mücadeleleri sonucunda hazırlanmış ve on iki adet bronz levhaya yazılmıştır.

</td></tr>
<tr><th colspan="2">ESKİ MISIR</th></tr>
<tr><td colspan="2">

Eski Mısır'da ağır suçlar hapis ve idamla, hafif suçlar ise sakatlama ve kırbaçlamayla cezalandırılmıştır. Ayrıca bu kanunlarda mülkiyet, miras ve aile hukukuyla ilgili hususlara da yer verilmiştir.

</td></tr>
</table>

taktiksosyal

ESKİ ÇAĞ'DA AİLE VE KADIN

MEZOPOTAMYA	AVRUPA
• Sümer ve Babilliler; evlilik, eşlerin ve çocukların hukuki sorumlulukları, soyun devamı, evlatlık edinme, aile ekonomisi, miras, boşanma, velayet, nafaka gibi konularda hazırladıkları kanunlar ile aile birliğini korumayı amaçlamıştı. • Mezopotamya kanunlarında kadınlarla erkeklere uygulanan kural ve cezalar eşit değildi. Kanunlar erkeklerin menfaatineydi. Urkagina ve Hammurabi kanunları ataerkil anlayışa uygun olarak düzenlenmişti.	• Roma'da aileler ailedeki yaşça büyük erkeğin hâkimiyeti altında yaşayan bireylerden oluşurdu. • Kadının evlilik yoluyla erkeğin ailesine dâhil olabilmesi için eşinin babasının hâkimiyeti altına girdiğine yönelik bir sözleşme imzalaması gerekirdi. • Roma'da kadınlar ekonomik ve sosyal haklarını, hâkimiyeti altına girmeyi kabul ettikleri vasileri aracılığı ile kullanabilirlerdi.
ANADOLU	**TÜRKİSTAN**
• Hititler toplumun yapı taşı olan aile kurumuna çok önem verdiler. Evlilik sözleşmesi ile kadın, erkek ve bu evlilikten doğacak çocukların haklarını kanunlar çerçevesinde korudular. Hitit toplumunda kadınlar çalışma hayatına işçi, ebe, şifacı olarak katıldılar.	• Türklerde aile devletin temeli olarak kabul edilmiş, ailenin töresi devletin yazısız kanunlarını da şekillendirmiştir. • Ataerkil aile yapısına sahip olan Türklerde babanın hak ve özgürlükleri diğer medeniyetlerde olduğu gibi sınırsız değildir. Türk aile yapısında babanın görevi ailesini korumak, ailesinin geçimini sağlamak, çocukları yetiştirmek ve çocukları yeterli olgunluğa erişince onların da kendi ailelerini kurmalarına yardımcı olmaktır. • Şartlar gereği konargöçer yaşam tarzını benimseyen Türklerde kadın, erkeğe eşit şekilde ailenin bir üyesidir.

KONU-4: ESKİ ÇAĞ'DA İNANÇ, BİLİM VE SANAT

MEZOPOTAMYA	ESKİ MISIR
• Bu coğrafyada taş ve ağaç bulunmadığı ve kerpiç kullanıldığı için Sümerlerin ortaya koyduğu sanat eserleri büyük ölçüde günümüze kalmamıştır. • Sümerlerden kalma bir ziggurat, Irak. Eski Çağ'da Sümer, Asur ve Babillilerin ibadet yapmak ve ürünlerini depolamak amacıyla yaptıkları tapınaklara ziggurat adı verilmiştir. Zigguratlar piramit şeklinde inşa edilen çok katlı ve çok basamaklı yapılardır. • Asurlar, Mezopotamya'daki inanç geleneğini kendi baştanrıları Assur'un etrafında şekillendirerek devam ettirmiştir. Bu dönemde özellikle astronomi ve tıp alanlarında önemli gelişmelere imza atılmış ve kil tabletlere kaydedilmiştir. Sanat alanında ise inşa edilen sarayların duvarları kabartmalarla süslenmiş ve bu sarayların giriş kapılarına lamassu adı verilen heykeller dikilmiştir.	• Eski Mısır medeniyetinde çok tanrılı bir inanç sistemi hâkim olmuş ve firavunlar tanrı kral olarak kabul edilmiştir. • Ölümden sonra yeni bir hayatın başlayacağına inanılan Mısırlılarda beden bütünlüğünü korumak amacıyla ölüler mumyalanmış ve değerli eşyalarıyla birlikte gömülmüştür. Ayrıca firavunlar ve üst düzey görevliler için piramit adı verilen anıt mezarlar inşa edilmiştir. • Eski Mısırlılar mimarlık, resim, heykel ve kuyumculuk alanlarında da önemli eserler bırakmıştır. MÖ 3000 yıllarında hiyeroglif adı verilen resim yazısını icat eden Mısırlılar, üzerine yazı yazmak için Nil Nehri kıyısında yetişen papirüs bitkisinden yaptıkları kâğıdı kullanmışlardır. • Eski Mısır medeniyetinde tıp, astronomi, geometri ve aritmetik alanlarında önemli çalışmalara imza atılmıştır. Mumyalama tekniğini keşfetmiş olmaları, Eski Mısırlıların anatomi ve tıp konusundaki gelişmişliklerinin en önemli kanıtıdır.

taktiksosyal

	• Piramitleri inşa ederken de geometri ve matematikteki başarılarını ortaya koymuşlardır. • Mısırlılar, günümüzde kullanılan güneş takvimini icat etmişler; bir yılı on iki aya, bir ayı otuz güne bölerek mevsimleri üçe ayırmışlardır. Yılların başlangıcını ise yeni firavunun tahta çıkış tarihine göre belirlemişlerdir.
ANADOLU	**AVRUPA**
• Hititler, çok tanrılı bir inanç sistemine sahiptir. Bu tanrıların insani özellikler taşıdığına inanan Hititler, onlar için dinî törenler yapmışlardır. Binlerce tanrıya inandıkları düşünülen Hitit halkı, tanrılar adına çok sayıda tapınak inşa etmiştir. • Astronomi ve tıp alanlarında ilerleme kaydeden Hititler; doğayı ve gökyüzünü gözlemlemişler, hastalıkların teşhis ve tedavisine büyük önem vermişlerdir. Özellikle dinî törenlerde yerine getirdikleri bazı ritüeller, onların hayvan anatomisi konusunda yeni keşifler yapmasını sağlamıştır. • Hititler; Anadolu, Mezopotamya ve Mısır sanatlarını sentezleyerek kendi özgün sanat anlayışlarını oluşturmuşlardır. Yaptıkları çömlek ve heykellerde, fildişi nesnelerde, kabartma ve mühürlerde, madenden üretilmiş hayvan biçimli kaplarda Hitit kültürünün izleri görülmüştür. • Urartular kaleleri, sarayları, yazıtları, mezarları, su kanalları ve barajları ile bölgelerinde önemli izler bırakmıştır. İnşa ettikleri yapıların duvarlarını çeşitli motiflerle süslemiş, maden işleme tekniklerini geliştirmişlerdir. • Çok tanrılı bir inanç sistemine sahip olan Urartular, dinî yaşantılarını savaş tanrısı olan baştanrıları Haldi'nin etrafında şekillendirmiştir. • İçinde yaşadıkları coğrafyanın çetin koşullarına rağmen tarım yapmak için çeşitli teknikler geliştirmiş olmaları, Urartuların bilime verdiği önemi göstermektedir. Günümüze kadar ulaşan Van'daki Şamran Kanalı, bunun en güzel örneğidir.	• Antik Yunanlar, inanç sistemlerinin şekillenmesinde Mezopotamya ve Mısır medeniyetlerinden büyük ölçüde etkilenmiş ve çok tanrılı inanç sistemini benimsemiştir. Tanrıları adına dört yılda bir olimpiyat oyunları düzenlemişlerdir. • Mimarlıkta, heykel ve seramik yapımında başarılı eserler vermiştir. Antik Yunan sanatı, kendilerinden sonra gelen uygarlıklara da ilham vermiştir. Birçok tapınak, tiyatro, agora, hazine binası ve stadyum inşa eden Yunanlar; tanrı ve insan heykelleri yapmışlar, tapınaklarının duvarlarını kabartma ve resimlerle süslemişlerdir. Doğu kültüründen esinlenerek yaptıkları vazoların üzerine mitolojik figürler çizerek kendi yorumlarını katmışlardır. • Antik Yunanlar, matematik ve astronomide büyük ilerleme kaydetmiştir. Bu dönemde astronomi bağımsız bir bilim dalı olarak kabul edilmiş ve Eski Mısır'da kullanılan güneş takvimi geliştirilmiştir. Ayrıca yirmi iki harften oluşan ve Latin alfabesinin temeli sayılan Fenike alfabesi üzerinde de çalışmalar yapılarak yeni bir alfabe hazırlanmıştır. Herodot, Sokrat, Platon, Aristoteles gibi çok önemli isimler yetiştiren Antik Yunanlar; modern tıbbın temelini atan Hipokrat'ın çalışmaları sayesinde hastalıkların doğal bir süreç olduğunu ve ancak ilaçlarla tedavi edilebileceğini keşfetmiştir.
TÜRKİSTAN	
• Eski Çağ'da Türkistan'da yaşayan Türkler, yaygın olarak Gök Tanrı inancını benimsemiştir. Ayrıca Şamanizm'e, atalar kültüne ve tabiat güçlerine de inanmışlardır. Gök Tanrı'yı tek yaratıcı olarak kabul eden Türkler, yılın belli zamanlarında hem Gök Tanrı hem de ataları için kurban kesmiştir. Ayrıca güneş ve ayın yanı sıra bazı nehir, dağ ve tepeleri de kutsal saymıştır. Atalarının ruhlarına büyük saygı duyan Türkler; ölülerin hayatta kalanları korumaya devam ettiğine inanmışlar, mezarlarına yapılan herhangi bir saygısızlığı savaş nedeni saymışlardır. Ölümden sonra yeni bir hayatın başlayacağına inandıkları için ölenleri atlarıyla beraber kurgan adı verilen mezarlara gömmüşler ve bu mezarların üzerine balbal taşları dikmişlerdir.	

taktiksosyal

- Kemer tokaları, hançerler, kılıçlar ve yemek kapları çeşitli hayvan figürleriyle ve her boy için özel tasarlanan tamgalarla süslenmiştir. Ayrıca ağaç ve maden işlemeciliğinde, demircilikte ve dokumacılıkta da ilerleme kaydedilmiştir. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan ve dünyanın en eski halısı kabul edilen Pazırık halısı, Türklerin halı ve kilim dokumacılığına verdiği önemi göstermektedir. Halılara işledikleri motiflere özel anlamlar yükleyen Türkler, zaman zaman bu motiflerin aralarına gizledikleri şifreler yardımıyla birbirleriyle haberleşmişlerdir. Türkler, bakır ve demiri işleyerek o dönem için oldukça gelişmiş silahlar üretmişler; kullandıkları kama, kılıç, miğfer ve zırhları özgün motiflerle süslemişlerdir.
- Tarihte atı ilk kez evcilleştiren Türkler, koşum takımını ve at arabasını da icat etmişlerdir. Ayrıca 12 Hayvanlı Türk Takvimini kullanmışlardır.

KONU-5: TÜRKLERDE KONARGÖÇER YAŞAM

Göçebe: Hayvan sürülerini otlatmak ve geçici yerleşimler kurmak amacıyla düzenli olarak yer değiştiren topluluklara denir.
Konargöçer: Mevsime bağlı olarak iki bölge (yaylak ve kışlak) arasında gidip gelen topluluklara denir.
Dikkat: Konargöçer terimi ilk kez Tariat (Terhin) Kitabesi'nde kullanılmıştır.

Türkler yerleşik hayata geçmeden önce konargöçer yaşam tarzını benimsemiştir. Türkistan'da yaşayan ilk Türk boyları geçimlerini hayvancılıkla sağladıkları ve hayvanlarını aşırı sıcak ve soğuktan korumaya çalıştıkları için yılda iki kez yaylak ve kışlaklar arasında gidip gelmek zorunda kalmıştır. Konargöçerlik, Türklerdeki dayanışma ruhunu ve ortak hareket etme bilincini büyük ölçüde geliştirmiştir.

Karasal iklim koşulları, otlakların azlığı, boylar arasındaki mücadeleler, hayvanların hastalanması ya da iç çekişmeler, Türkistan'da yaşayan Türklerin yaşam tarzlarında belirleyici olmuştur. Türkler, bu ve benzeri sebeplerle yaylak ve kışlak arasında gidip gelmiştir. Bu yaylak ve kışlaklar, Türkistan coğrafyasından Anadolu, İran ve Balkanlara kadar farklı alanlara yayılmıştır.

DİKKAT: Kaynaklara göre MÖ 1200'lerde Kimmerler, MÖ 800'lerde İskitler (Sakalar), MÖ 400'lerde Sarmatlar ve MÖ 220'lerde Hun Türkleri Türkistan'da konargöçer olarak yaşam sürmüştür.

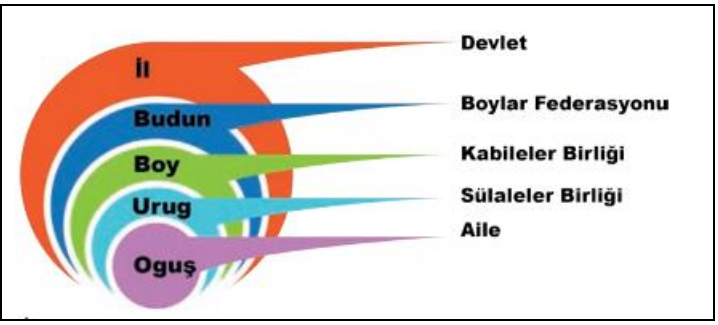
EKONOMİK HAYAT: Konargöçer Türkler, yaşadıkları coğrafyanın çetin koşulları nedeniyle geçimlerini genellikle hayvancılıkla sağlamıştır. At, koyun, deve, sığır gibi çeşitli hayvanlar yetiştirmişlerdir. Eski Türkler, hayvancılık dışında dokumacılık, demircilik ve ticaretle de uğraşmışlardır. Çadırlarında kullandıkları halı ve kilimleri kendileri dokumuşlar, yetiştirdikleri koyun ve keçilerin yünlerinden keçe ve kumaş imal etmişlerdir. Bu dönemlerde Türklerin demir madenini işledikleri, dört tekerlekli araba yapmışlardır. Ayrıca savaşlarda kullandıkları kılıç ve mızrakları da demiri işleyerek kendileri yapmışlardır. Ayrıca demirden ürettikleri çeşitli eşyaları satarak karşılığında pirinç, hububat ve ipek kumaşlar almışlardır.

DİKKAT: Türkler için at, bozkır yaşamının en önemli unsurudur. Atlar, binek hayvanı, savaş aracı olarak da kullanılmıştır.

KONARGÖÇER YAŞAM VE ÇADIR KÜLTÜRÜ: Eski Türkler oturma, dinlenme, yatma, yemek pişirme gibi faaliyetlerinin tamamını çadırların içinde gerçekleştirir. Çadırın ortasında "korluk ''adı verilen bir ocak ve bu ocağın bacası bulunur. Yemeklerin pişirilmesi ve çadırın ısıtılması bu ocak vasıtasıyla sağlanır. Çadır girişinin sol tarafında koşum takımları, sağ tarafında ise yiyecek deposu bulunur. Çadırın zemini halı ve kilimlerle kaplıdır. Çadırın dışı ise kalın keçelerle örtülüdür. Bu keçeler, kışın soğuğu yazın ise sıcağı geçirmeyecek şekilde dokunmuştur. Çadırın içinde üzerine oturulmak üzere minderler bulunur. Misafirler ise tahtadan yapılmış, kerevet adı verilen sedirlere oturtulur. Çadırda yemekler genellikle yer sofrasında yenir. Geceleri uyumak için yerde bulunan minderler kaldırılır ve yerine yataklar açılır. Depolanması gereken eşyalar ise tahta sandıklarda muhafaza edilir.

taktiksosyal

KONARGÖÇER YAŞAMIN YÖNETİCİLERE ETKİSİ: Türk kağanları, kıl ve keçeden yapılmış çadırlarda aileleriyle birlikte yaşamış, oba halkını koruyup gözetmenin çok önemli bir görev olduğu bilinciyle hareket etmiştir.

TOPLUMSAL YAPI: Konargöçer Türklerde en önemli toplum birimi ailedir. Türk aileleri genellikle anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile biçimindedir. Aileden başlayıp devlete kadar uzanan toplumsal yapılar Türklerin bir arada kalmasını ve güçlenmesini sağlamıştır. Türk topluluklarında sınıfsal bir ayrım yapılmamıştır.	

KONARGÖÇER YAŞAMIN ASKERİ ALANA ETKİSİ: Eli silah tutan herkes asker kabul edilmiştir. Konargöçer yaşam tarzı nedeniyle daha cesur, sabırlı, disiplinli ve teşkilatçı bir karaktere sahip olan Türkler, hızlı ve birlikte hareket etme becerisi de kazanmıştır. Konargöçer Türkler, yaşadıkları coğrafyanın zorlu koşulları sebebiyle küçük yaşlardan itibaren birer savaşçı olarak yetiştirilmiştir. Çocukken koyunların sırtında gezdirilen, biraz büyüdüklerinde ise ata binmekte ustalaşan Türkler, okçulukta da önemli başarılara imza atmıştır. Ayrıca cirit, gülle ve labut atarak; güreş yaparak; gökbörü ve çevgân oynayarak kendilerini geliştirmişlerdir.

KONARGÖÇER YAŞAMIN SANATA ETKİSİ: Konargöçer Türkler taşınabilir el tezgâhlarıyla küçük sanat eserleri yapmışlar, günlük hayatta kullandıkları eşyaların üzerine pars, kurt, yılan gibi hayvan motiflerini ve kendi tamgalarını işlemişlerdir. Ölen yakınlarını anmak ve o kişinin hayattayken öldürdüğü düşman sayısını göstermek için mezarların etrafına balbal adı verilen taşlar dikmişlerdir.

BESLENME: En çok et tüketen, bununla birlikte çeşitli tahıl ve bitkilerle de beslenen Türklerin en sevdiği yemekler yahni ve tutmaçtır. Ayrıca sütlü darı, peynir, yoğurt, yağ gibi yiyecekler de konargöçer hayatın vazgeçilmez yiyecekleri arasındadır. İçecek olarak ise genellikle kısrak sütünden elde edilen kımız tüketilmiştir.

GİYİM KUŞAM: Türkler; ton (don) adını verdikleri giysilerini kuzu, koyun, sığır ve tilki derisinden ya da koyun, keçi ve deve yününden imal etmiştir. Ayrıca kumaş dokumak için de keten ve kendir bitkisi yetiştirmiştir. Romalılar, keten gömlekleri ilk kez Avrupa Hunlarında görmüştür. Genellikle pantolon, ceket, deri çizme veya çarık giyen konargöçer Türkler, başlarına börk adı verilen başlıklar takmıştır.

KONARGÖÇER YAŞAMIN HUKUKA ETKİSİ: Konargöçer Türklerde suç işleyenlere verilen cezalar katı ve töreye uygundur. Dinamik ve süratli yaşam tarzları sebebiyle hapishaneleri yoktur. Adam öldürmenin, ordudan kaçmanın, vatana ihanet etmenin cezası ölümdür.

DİKKAT: Türklerin Anadolu'ya gelişi XI. yüzyılda başlamıştır. Günümüzde daha çok Akdeniz Bölgesi'ndeki yaylalarda yaşayan konargöçer Türklere 'Yörük' adı verilir. Sarıkeçili Yörükleri, Anadolu'da konargöçer yaşam kültürünü devam ettiren son Türk topluluklarından biridir.

taktiksosyal